

Gör vi rätt saker i sjukvården?

Örebrodagarna 1997

Svenska Läkaresällskapet, Spri. **Vetenskap, beprövad erfarenhet eller slentrian – gör vi rätt saker i sjukvården?** Läkardagarna i Örebro 1997. 310 sidor. Stockholm: Spris förlag, 1997. Pris 200 kr exkl moms. ISSN 0248-5342.

Recensent: Bengt Järhult, distriktsläkare Hälsökällan, Kyrkhult, primärvården i Olofström.

Så mycket klokt är snart skrivet om vad vetenskap är att man skulle kunna tro att läkares vardagsmedicin faktiskt praktiseras vetenskapligt. I vilken utsträckning så är fallet ger dock Läkaresällskapet och Spris bok från Örebrodagarna 1997 inte något säkert besked. Men det är inte dåligt att lyfta fram ett ideal för läkares arbete, en struktur för hur ny kunskap ska föras in i sjukvården och hur gammal ballast ska lämpas över bord.

I boken smakar namnkunniga svenska kolleger av den medicinska soppan. De ger för ett antal sjukdomar och tekniker en bild av hur medicinanvändningen och indikationerna i praxis är tänjbara begrepp, långt ifrån alltid vetenskapligt dokumenterade. Bl a diskuteras otit, högt blodtryck, östrogenbehandling postmenopausalt, laparoskopisk kirurgi och PTCA. Ländryggsbesvär representerar rehabiliteringsfrågor och tobaksskador preventionsområdet.

Varför räcker inte kunskap?

Ett av tobakskapiteln har rubriken »Varför räcker inte kunskap?». Det är en bra övergripande fråga för mycket i läkargärningen, som bl a styrs av egna undermedvetna behov och patientkrav av irrationell art.

Många patienter vill inte ha alltför »vetenskapliga» doktorer; de tar gärna medicin » på prov» och lägger upp sig på operationsbordet för att de hört om den nya tithålsmetoden; att metoden sedan är otillräckligt utvärderad vad gäller resultat och risker tar de med ro.

I boken saknar jag ett kapitel, en syn: går det på sikt att bedriva en vetenskaplig medicinsk praxis i förening med ett fullgott omhändertagande av hela människan, så att inte en allt stridare ström av patienter förskjuts till naturmedicinens botande ovetenskap och New Ages terapeuter med kosmiska krafter?

Vetenskapligheter offras för konsten att synas

Ovetenskap är dock inget förbehåll för den alternativa medicinen. Varför bidrar läkarna själva med att ständigt föra in oprövade metoder och skapa orealistiska krav, som undergräver den vetenskapliga skolmedicin läkarna samtidigt säger sig vilja ha?

Den subspecialiserade medicinen med sina forskargrupper på de stora sjukhusen skapar ständigt nya oprövade, inte tillräckligt dokumenterade behandlingstraditioner och patientkrav genom att i etern föra ut s k medicinska nyheter, prematurt testade läkemedel och andra metoder. Värst är det i Stockholmsområdet med de många personliga kontakterna mellan läkare och de rikstäckande mediernas skjutjärnsjournalister.

Forskarsamhället skapar därigenom orimliga förväntningar från patienternas sida, en viktig orsak till att skolmedicinen så ofta praktiseras ovetenskapligt. Till skillnad från flertalet alternativmedicinare som brukar oskyldiga örter förskriver läkarna potenta och potentiellt biverkningsfyllda medel. Det är inte acceptabelt att vetenskapens egna företrädare för att få visa upp sig i bild, göra reklam för sin forskningsnisch och påverka resurstilldelningen ständigt bidrar till att i sjukvården föra in vetenskapligt ofullgångna produkter och tankesätt.

Stephan Rössner, som skrivit ett innehållsrikt kapitel i boken om massmedia, vetenskapliga tidskrifter och patientföreningar är inte omedveten om problemet.

Men vilken mer bred självkritik i forskarsamhället behövs? Kan man göra något åt saken? Läkemedelsindustrin har i ren självbevarelsedrift infört en informationsgranskningsman och Nämnd

för bedömning av läkemedelsinformation, NBL.

Stående etikruta i Läkartidningen

Jag tycker att Läkarförbundets etiska råd skulle ha en stående ruta i Läkartidningen, där någon i rådet löpande blev granskningsman och bedömde och kommenterade kollegernas massmediautspel. Vid klara övertramp av medicinsk etik på detta område skulle rådet förvandlas till NLM, Nämnden för läkares massmedia-kontakter. Blotta vetenskapen bland forskarna om att Läkarförbundet sopade rent framför egen dörr skulle vara ett viktigt bidrag till att skolmedicinen på sikt blev mer vetenskaplig.

Modigt om sjukvårdens styrsystem

Boken från Örebrodagarna har bakgrundskapitel om historik, vetenskaps-teori och metodik, hälsoekonomi och kvalitetssäkring.

Ett block behandlar frågan om vården på olika delområden styrs rationellt. Bl a finns bokens längsta kapitel, skrivet av Göran Dahlgren, som beskriver sjukvårdens styrsystem. Tanken att sjukvårdspolitik som begrepp kan inlemmas i den vetenskapliga familjen, vara rationell, att sjukvårdens uppbyggnad kan stå på basen av en systematiskt prövad erfarenhet är alltför underbar. Men det är naturligtvis just så det borde vara! Även om det senaste decenniets

ANNONS

ideologiskt präglade lappkast, iscensatta utan elementärt underlag eller konsekvensbeskrivningar, snarast talar för att den vetenskapliga sjukvårdspolitiken är att jämföra med det medicinska utvecklingsstadium, som sysslade med koppling och åderlåtning! Programkommittén i Örebro bör ha en eloge för modet att ta med detta kapitel!

Som vanligt byggs Örebrodagarna upp kring ett antal konkreta frågor till varje föreläsare att svara på. Tekniken är på allt sätt värd att behålla men förutsätter att frågorna verkligen besvaras. Eller när det inte finns svar, att detta motiveras och kunskapsläget anges. De flesta författarna lever mycket bra upp till fråga-svar-filosofin men det finns också exempel på att företrädare för välkända institutioner av lättja går förbi relevanta frågor.

Ändrade villkor för läkemedelsindustrin

Att programkommittén i en bok om vetenskap, i ett kapitel med rubriken »Styrs vården rationellt? – om läkemedelsindustrin» accepterat att en VD för ett stort läkemedelsföretag så oförblommerat får föra fram industriintressets standard svar, rena schabloner utan insikt om vardagens problem, är utmärkt. Kapitlet illustrerar därigenom varför en så viktig del av medicinen, läkarnas fortbildning, i så hög grad styrs av krafter som står i konflikt med det rationella och förorsakar en ovetenskaplig läkemedelsföreskrivning.

När nu landstingen fått ta över ansvaret för läkemedelskostnaderna kommer snart läkemedelsindustrin upptäcka att de har anledning att i alla fall analysera och identifiera samhälls problem på området.

Ytliga hänvisningar till regelsystem, och i festvåningar undertecknade etiköverenskommelser på ett ark papper, duger inte längre. Det är frågan om att i en krympande ekonomi kunna tillförsäkra varje medborgare elementär sjukvårdande behandling, baserad på vetenskap och kostnadseffektivitet.

Oumbärlig värdering av vården

Särskilt i en tid med krympande resurser för medicinsk verksamhet och ökande behov bland människor är Örebrodagarna 1997 med åtföljande bok betydelsefull.

Samhället har inte råd att undvara denna typ av bred, högkvalitativ översiktlig värdering av vården. •

Respektfullt om sexualitet hos utvecklings- störda

Lotta Löfgren-Mårtenson. **Sexualitet och integritet. Om anpassad sex- och samlevnadskunskap för personer med utvecklingsstörning.** 199 sidor. Stockholm: Conator förlag och utbildning, 1997. Pris ca 290 kr. ISBN 91-88814-74-2.

Recensent: Barbro Westerberg, överläkare, barnkliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset/Östra, Göteborg.

Det är på tiden och ligger i tiden att skriva och tala om rättigheten till sexualitet och integritet för människor med utvecklingsstörning. Inte minst viktigt i den nu mycket aktuella debatten om hur vi tidigare behandlat denna fråga! Lotta Löfgren-Mårtenson har arbetat många år som kurator inom särskolan och har god kännedom om ungdomar med såväl lätt som svår utvecklingsstörning.

Betonar respekten för andras integritet

Hon börjar med att beskriva teoretiska och personliga utgångspunkter: sexualiteten har en biologisk, en psykisk och en social sida och kan sägas innehålla tre delar: liv, lust och gemenskap. Sexualiteten är en del av hela människan. Sexuella känslor är känslor av värme, närhet, omtanke och lust. Dessa känslor bör alla få del av i sina liv. Hon betonar också respekten för andras integritet.

Nu när alla människor med utvecklingsstörning bor ute i samhället är de mer fria att leva och älska som andra, men samtidigt mer utsatta och riskerar att bli utnyttjade och skadade. Det är viktigt med så utförlig och adekvat undervisning och information som möjligt.

Anpassad sex- och samlevnadskunskap bör erbjudas i skolan av däri utbildade personer. Anpassningen ska vara till elevens mognadsnivå och kan behöva vara olika för individerna i en klass.

Också personal i gruppboheter och

föräldrar eller andra anhöriga kan behöva undervisas i hur de ska svara på frågor och bete sig. Allt detta beskrivs på ett kunnigt och lyhört vis i boken.

Värme, humor och respekt

Författaren beskriver sexuella mognadsnivåer och uttryckssätt. Vad betyder det för individen att växa upp med funktionshinder av något slag eller kombinerade? Hon går igenom särskilda svårigheter men också sexuella möjligheter. Det finns behandlingsmodeller och hjälpmedel vid problem.

Lotta Löfgren-Mårtenson har själv haft många olika samtalsgrupper och berättar med humor, värme och respekt om en del oväntade situationer och högst varierande kommentarer och frågor. Ibland är det svårt att få igång en grupp, men det är förstås synnerligen viktigt att ge mycket tid samt att ha en stor förmåga att lyssna.

För personer med grav utvecklingsstörning är bemötandet från omgivningen särskilt viktigt. De kommunikativa signalerna kan vara oerhört svåra att uppfatta. Att bli sedd, hörd och vidrörd räknas till våra grundläggande behov och finns hos alla.

Vad som är normalt eller inte gällande sexuella uttryck går hon också igenom, såsom »hyperonani», fetischism och exhibitionism. Dock måste vi hela tiden tänka över våra egna referensramar! De som finns nära en person med utvecklingsstörning bör ha ett så gemensamt förhållningssätt som möjligt för att inte förvirra för personen ifråga.

Preventivmedel istället för steriliseringar

Den synnerligen svåra frågan om personer med utvecklingsstörning ska ha rätt att få barn eller inte diskuteras inte i denna bok. Jämfört med tiden 1935–60 är det lättare idag då vi har möjligheter till olika preventivmedel, inklusive p-piller, istället för steriliseringar. Mer diskussion av detta behövs.

Boken rekommenderas varmt

Till slut vill jag mycket varmt rekommendera denna initierade bok, som också innehåller rikligt med referenslitteratur. Alla som kommer i kontakt med utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna bör läsa den. Man kan mycket väl använda författarens modeller för samtalsgrupper och kanske handledning. Det är spännande att hitta rätt vägar och kräver mer fantasi och lyssnande än vid sexualundervisning i allmänhet. •